

Свидерская М.М. Методика исследования восприятия обращенной речи детьми с аутизмом младшего школьного возраста

В статье раскрываются задачи для исследования состояния понимания устной речи учащимися первых - вторых классов, в соответствии с учебной программой. Разработанная методика направлена на изучение понимания речи в целом, понимания скрытого смысла и невербальных средств коммуникации. Для усвоения знаний, умений и навыков, детям нужно: правильно воспринимать информацию, осмысливать, сопоставить с уже полученными знаниями. Возникновения трудностей в процессе восприятия понятий является основным признаком того, что оно не было усвоено ребенком. При правильном использовании усвоенного понятия или действия в новой ситуации, умение уместно использовать его, можем говорить о полном понимании и усвоение новых понятий. Чтобы полноценно понимать речь нужно правильно воспринимать и различать невербальные средства коммуникации, эмоций и скрытый смысл. Учитывая это, в процессе подготовки заданий, поделили их на такие составляющие: обследование пассивного словаря; понимание словосочетаний, предложений и небольших текстов; восприятия неречевых средств коммуникации; понимание скрытого смысла. Для улучшения восприятия и понимания, дети нуждаются в различных примерах, подкрепление наглядностями, дидактическим материалом.

Ключевые слова: дети с аутизмом, младший школьный возраст, методика обследования, понимание устной речи, невербальные средства коммуникации.

Sviderska M.M. Methodology of the study of accepting the convenient linguality of mothers with youth school educational introduction

The article describes the tasks aimed at studying the understanding of spoken language by junior pupils, taking into account the curriculum. The methodology for verifying the understanding of spoken language by younger students with autism should be based on a curriculum based on the age and the capabilities of the children. It should include the task of studying the perception of oral speech autistic in general (parts of the language, simple and complex instructions); Understanding the subtext of the heard (hidden content of the text, humor) and non-verbal means of communication (emotions, gestures, facial expressions). The conditions for the acquisition of knowledge, skills and abilities are: correct perception of information, comprehension, comparison with already acquired knowledge. The emergence of difficulties in the perception of concepts is the main sign that it was not assimilated by the child. In order to fully understand speech, it is necessary to correctly perceive and distinguish between non-verbal means of communication, emotions and hidden content. In autism, due to the difficulty of understanding non-verbal means of communication, there are problems understanding the hidden content, humor. The peculiarities of the method of studying children with autism are the use of inquiring questions, examples, visualization, didactic material.

Key words: children with autism, junior school age, methods of examination, understanding of oral speech, nonverbal means of communication.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2018 р.

Статтю прийнято до друку 18.02.2018 р.

Рецензент: д.п.н., проф. С.П. Миронова

УДК:376 – 056.2/3:159.952.13(477)

Сергієнко І. В.

**СПЕЦІАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ДИТИНИ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ
В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

У статті проаналізовано дослідження варіативності специфічних інтересів дитини з розладом аутичного спектру (РАС) та розробка стратегій використання цих специфічних інтересів дитини з РАС у навчальному та виховному процесі. Спеціальні інтереси дитини з РАС автор виділяє як специфічний допоміжний інструмент адаптації дитини в освітньому середовищі, її соціалізації та інтеграції в суспільне життя соціуму. Особлива роль у включенні дитини з аутизмом в інклюзивне середовище закладу освіти відводиться спеціальним інтересам, що задовольняють сенсорні потреби, адже розуміння дій та специфічних інтересів, пов'язаних із задоволенням сенсорних потреб дитини дозволить вчителю і дітям краще взаємодіяти з дитиною з аутизмом в рамках Нової української школи.

Ключові слова: аутизм, дитина з розладом аутичного спектру, розлад аутичного спектру (РАС), спеціальні інтереси дитини з РАС, інклюзія, інклюзивно-ресурсний центр, нова українська школа (НУШ), сенсорні потреби, сенсорні порушення, методика DIR-Floortime.

Дитина з розладом аутичного спектру (РАС) у більшості випадків має специфічні інтереси. Це навіть є одним з діагностичних критеріїв згідно з МКХ 10: «...поглинання одним або більше типовими інтересами при невідповідності по суті і фокусу, або одним чи кількома інтересами невідповідними з причин своєї інтенсивності і обмеженням, не з причин невідповідності змісту і фокусу...» [1]. Такі специфічні інтереси ускладнюють комунікацію дитини як з однолітками, так і з дорослими. Нав'язливе бажання дитини говорити на одну і ту ж тему, або робити одні і ті ж дії визиває в оточуючих роздратування. Особливо негативний наслідок така ситуація має при навчанні у школі. Проблеми в спілкуванні підвищують рівень тривоги у дитини і призводять до проблем у засвоєнні учбового

матеріалу. Однокласники дитини з РАС, відчуваючи роздратування вчителя, та маючи проблеми у спілкуванні з такою дитиною, починають її цькувати, що приводить до нервових зривів у дитини з РАС, а також до агресій, істерик та проблем зі здоров'ям. В той час як правильне використання специфічних інтересів дитини у процесі навчання може допомогти їй у налагодженні стосунків із однолітками, кращому засвоєнню учбового матеріалу, та її успішної спеціалізації.

Метою цього дослідження є розробка стратегій використання специфічних інтересів дитини з РАС у навчальному процесі. Було вирішено провести опитування у соціальній мережі Фейсбук у групі «Аутизм – терапія, інклюзія. Форум батьків та професіоналів», що налічувала 46 590 учасників, на час написання статті. На цей же час було отримано 1 782 відповіді від родичів дітей з РАС [2]. Опитування виявило наступні групи особливих інтересів:

- Інтереси, що задовольняють сенсорні потреби:
 - Купання, фонтани;
 - Батути;
 - Екзотичні смакові відчуття;
 - Кінетичний пісок;
 - Розривання паперу;
 - Палиці, мотузки – стукіт;
 - Пластилін, ліплення;
 - Червоний колір;
 - Користування тонометром;
 - Яскраві шкарпетки;
 - Поїдання нехарчових предметів;
 - Чорний дим.
- Інтереси, що задовольняють потребу у інформації:
 - Наукові журнали;
 - Іноземні мови;
 - Книги;
 - Ютуб;
 - Мультиплікація;
 - Єралаш;
 - Комп'ютерні ігри.
- Інтереси, що заспокоюють:
 - Лего;
 - Ліфт, автоматичні двері;
 - Транспорт – метро, потяги, трамваї;
 - Пральні машини;
 - Вентилятори;
 - Вмикати-вимикати електричні прилади;
 - Пилосмоки;
 - Вогонь;
 - Шиття, в'язання.
- Інші специфічні інтереси:
 - Цифри, фігури;
 - Малювання, переписування текстів;
 - Тварини, птахи, риби, комахи;
 - Фото, відео;
 - Музика;
 - Космос;
 - Супергерої;
 - Динозаври;
 - Футбол;

- Ноги;
- Довге волосся;
- Календар;
- Мапи, схеми;
- Кухонне обладнання;
- Стихійні лиха;
- Інше.

Виявлення спеціальних інтересів дитини з РАС, та потреб, що вони задовольняють є важливою частиною в організації навчання дитини, та її соціалізації. Сьогодні в Україні Законом про Освіту передбачено інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами, якими є діти з РАС [3]. Перебування дитини в інклюзивному середовищі повинно поліпшити її навички спілкування, сприяти соціалізації, та інтеграції в суспільне життя громади. Але така дитина потребує спеціальної допомоги, яка врахує особливості її сприйняття світу. Спеціальний інтерес дитини може стати допомогою в її адаптації, якщо його правильно використовувати. Про це говорять численні дослідження.

Розглянемо використання спеціальних інтересів дитини з РАС для її включення в інклюзивне середовище за групами.

Спеціальні інтереси, що задовольняють сенсорні потреби. Кожна людина має 21 сенсорну систему. Це зір, слух, нюх, тактильні відчуття, смак, відчуття рівноваги, температури, положення тіла у просторі та інші. Сигнали від сенсорних систем попадають у мозок по нейронним мережам, для обробки і отримання команди на реакцію тіла. Американські вчені під керівництвом Майкла Мерценіха дослідили, що у людей з аутизмом нейронна мережа характеризується більшою кількістю нейронних зв'язків, ніж у нейротипової людини, що призводить до сенсорних перевантажень і, як слідство, нетипових реакцій на звичайні сенсорні подразники [4]. Намагаючись захиститися від перевантажень, мозок починає обмежувати передачу сигналів від сенсорних систем, що приводить до суттєвих обмежень у функціонуванні організму дитини з аутизмом і появи спеціальних сенсорних інтересів. Тож одночасно дитина може мати як гіпер-, так і гіпочутливість.

Таблиця 1. Ознаки сенсорних порушень у дитини з аутизмом [5].

Ознаки гіперчутливості	Ознаки гіпочутливості
Не подобається яскраве освітлення	Рухає пальцями або предметами перед очами
Уважний до дрібних частин, підбирає найменші шматки пилу та сміття	Зачаровується блискучими та яскравими об'єктами
Закриває вуха	Робить гучні ритмічні шуми
Не подобається стригтись	Любить вібрацію
Не терпить дотику	Любить тиск, щільний одяг
Уникає людей	Любить силові ігри
Неадекватно реагує на запахи	Любить сильні запахи
Жадає певних продуктів	Облизує та намагається їсти нехарчові предмети
Використовує кінчик язика для дегустації	Качається уперед та назад
Тіло дитини займає дивні позиції	Недостатньо обізнана про положення тіла у просторі
Повертає все тіло, щоб подивитись на щось.	Обертається навколо себе, бігає по колу

Має труднощі з переміщенням по нерівній поверхні	Натикається на перепони та людей
Стає тривожним, або занепокоєним, коли ноги не торкаються поверхні землі	Надає перевагу тісним приміщенням

Розуміння дій та специфічних інтересів, пов'язаних із задоволенням сенсорних потреб дитини, дозволить вчителю організувати простір дружній до дитини, та пояснити однокласникам її дивне поведіння. Так вихователі зі спеціалізованого дитячого садку для дітей з аутизмом «Дитина з майбутнім» відзначили більш спокійну поведінку дітей при заміні люмінесцентного освітлення на LED-лампи, що не мерехтять. Численні дослідження демонструють поліпшення поведінки, та зниження рівня стресу у дітей з аутизмом при використанні пристроїв, що регулюють сенсорне навантаження дитини – окулярів із динамічним світлофільтром, навушників, одягу з обважнювачами та інших [6].

Проблеми з обробки сенсорної інформації посилюють проблеми сприйняття світу в цілому. Дитина не може адекватно відчувати що відбувається навколо неї, не розуміє чи є ситуація безпечною для неї. Це призводить до підвищення рівня тривожності та навіть до нервового зриву, істерики. Дитина з аутизмом не знає як реагувати на дощ, вітер, зміну пори року, розбиту склянку та інше. Тому у частки таких дітей формується спеціальний інтерес до наукової та науково-популярної інформації. Розуміння того, що може відбуватися навколо, ознайомлення з тим як реагувати на ту чи іншу ситуацію сприяє зняттю напруги, поліпшує поведінкові реакції та комунікаційні навички. Як ми бачимо з наведеного вище переліку спеціальних інтересів, до групи «Інтереси, що задовольняють потребу у інформації» входять не лише наукові видання та відео, а також мультиплікаційні фільми і навіть «Єралаш».

Невід'ємною часткою цього світу є соціальні та комунікативні навички. Тому перегляд такого відео також задовольняє світоглядні потреби дитини. Але, як показує досвід, дитина з аутизмом може невірно зрозуміти те, що відбувається на екрані, тому для найбільш ефективного використання такого роду спеціальних інтересів необхідна присутність дорослого – вчителя, батьків, асистента дитини, який буде коментувати відео, що дивиться дитина, або читати з нею разом. Такі коментарі, які акцентують увагу дитини на вчинках героїв та їх наслідках, є ефективним методом навчання дитини з аутизмом алгоритмам дій у ситуаціях, що виникають як під час навчання у школі, так і у позашкільному житті. Присутність дорослого, його активне спілкування навіть під час перегляду відео є важливим фактором для розвитку дитини. Бо деякі відео для дітей з РАС є не стільки джерелом інформації, скільки «місцем комфорту».

Професор психіатрії Стівен Камарата вважає, що діти з РАС люблять слухати одне і те ж: певні пісні або діалоги з відео, однакові звуки і фрази тому, що при спілкуванні з людиною вони не знають що почують – стверджувальне речення чи питання, буде це голосно або тихо, а під час багаторазового перегляду відео, вони почують себе впевнено, бо їм відомо що буде далі. Вони дуже рано навчаються включати DVD -плеєри, користуватися комп'ютерами, планшетами, та іншими гаджетами. Їм для цього не потрібно спілкуватися з батьками та іншими людьми, бо відео та аудіо матеріал кожного разу буде незмінним. Якість аудіоряду комп'ютерних ігор за останні роки набагато покращилась, але ці звуки залишаються монотонними і часто схожі на голос робота. Це також дуже подобається дітям з аутизмом. Таким чином, можемо сказати, що дитину з РАС комп'ютерні навчальні програми приваблюють набагато більше, ніж природня взаємодія з батьками, родичами та однолітками [7]. Така дитина може протестувати проти школи та занять задля того, щоб дивитися улюблене відео чи грати на комп'ютері.

Подібні випадки потребують довгострокового втручання:

1. Аналізуємо навантаження дитини. Можливо кількість уроків, що дитина має у школі є надвеликою для неї. В такому випадку потрібно відкоригувати навантаження.
2. Аналізуємо події, що передували бажанню дитини дивитися звичне відео. Можливо у дитини була стресова ситуація. Надаємо дитині можливість заспокоїтися.
3. Під час перегляду відео дитина не повинна бути самотньою. При цьому дорослий - батько або педагог не тільки повинен сидіти поруч, а й виявляти інтерес до подій зрідка коментуючи те, що відбувається на екрані. Якщо дитина готова до цього, дорослий може задавати уточнюючі питання.

Таким чином довіра до дорослого буде підвищуватися. Дитина побачить інтерес дорослого до своєї активності і почне більш легко спілкуватися.

4. Коли дитина зникає до спілкування під час спільного перегляду відео, дорослий може переходити до інтуїтивного навчання дитини. Дорослий починає звертати увагу дитини на відносини між героями відео, фізичні та біологічні процеси і т.д.

5. На наступному етапі дорослий починає пропонувати дитині подивись разом схоже відео, поступово виходячи за рамки спеціального інтересу.

Схожу стратегію дій можна використовувати при спеціальному інтересі дитини до комп'ютерних ігор. Базова стратегія за методикою DIR-Floortime будується відповідно до наступних стадій розвитку [8]:

1. Саморегуляція та інтерес до світу.
2. Контакт та спілкування.
3. Навмисність і двостороння комунікація.
4. Вирішення соціальних завдань, регуляція настрою і формування самосвідомості.
5. Формування символів і використання слів і понять.
6. Емоційне мислення, логіка і почуття реальності.
7. Багатопрічинне і тристороннє мислення.
8. Нюансування і емоційно диференційоване мислення.
9. Зростаюча самосвідомість і звернення до внутрішніх стандартів.

Дитина за РАС для заспокоєння може використовувати не тільки відео. Це також можуть бути будь-які машини та механізми, що роблять ритмічні рухи. Рухи, що повторюються, ритмічний шум занурюють дитину в обставини, які вона вважає безпечною. Дитина починає цікавитися різними виробниками, марками та іншими технічними деталями предмету інтересу, починає про це розповідати оточуючим. Такі інтереси також можна використовувати в навчальному процесі. Темпл Грандін описує конструктивне використання одного з її власних інтересів: "Іншою моєю фіксацією були двері в супермаркетах і аеропортах, що автоматично закриваються. Вчитель може запитати: "Як я можу використовувати фіксацію на дверях коли йде урок математики, науки та англійської? " на елементарному рівні, завдання можуть бути дуже простими, наприклад, попросити компанію-виробника дверей вислати їх каталог. Дорослі можуть вважати, що каталог - це нудно, але для дитини з аутизмом з фіксацією на дверях він буде захоплюючим. Можна залучити математику і географію, попросивши дитину знайти компанію-виробника на карті або виміряти милі від дверей до школи " [9].

Крег Сміт, відомий австралійський педагог, що займається спеціальною та інклюзивною освітою дітей з особливими освітніми потребами, а особливо аутистів, вважає, що будь-який спеціальний інтерес дитини можливо використати в освітньому процесі. Він пропонує вчителю бути більш креативним та артистичним. Вчитель може з'явитися на уроці у костюмі улюбленого героя мультфільму чи комп'ютерної гри. Завдання, які надаються для виконання дитині мають бути пов'язані з її специфічним інтересом [10].

Таким чином, проведене дослідження демонструє необхідність використання спеціальних інтересів дитини з РАС як в інклюзивному навчальному процесі, так і під час соціалізації у суспільстві. Реформи школи, що наразі відбуваються в Україні надають вчителям можливість творчого підходу до освіти усіх дітей. В рамках програми НУШ (Нова Українська Школа) вчителів навчають почуватися себе вільно, вводити ігри у навчальний процес, виводити дітей на вулицю. В інклюзивних класах є асистент вчителя, який адаптує навчальний матеріал. Слід також зазначити, що інклюзивний процес створений не тільки для дитини з особливими освітніми потребами. І те, що така дитина інтегрована до класу не може вважатися інклюзією. Інклюзія полягає не в тому, щоб розділяти дітей за рівнями їх можливостей, а в тому, щоб бачити всіх дітей, як дітей, які мають індивідуальні потреби, без порівняння рівня їх «нормальності».

Інклюзія – це класна кімната, школа і, в кінцевому рахунку, суспільство, доступне для всіх дітей і навчальні потреби всіх. Інклюзія – це визнання того, що в суспільстві немає жодної людини, яка є менш досконалою людиною, ніж будь-хто інший. Будь-яка дитина має свої інтереси та хобі. Тож в інклюзивному просторі повинні бути враховані не тільки специфічні інтереси дитини з РАС, а також й уподобання її однокласників. Така модель навчання зробить школу дійсно інклюзивною. Також це

підвищить роль фахівців спеціальної освіти, які працюючи в ІРЦ (Інклюзивний Ресурсний Центр), школах та дитячих садках, створять розгалужену мережу підтримки усім дітям, структуру опитування та діагностування, створення індивідуальних програм та підтримки, встановлення умов, за яких всі діти зможуть розвиватися наскільки це можливо. В такому середовищі діти легше сприйматимуть фокусованість дитини з РАС на своєму специфічному інтересі, в них не буде виникати питання: «Чому йому можна, а нам ні?» Це сприятиме успіху в адаптації дитини з РАС до навчального процесу, полегшення його комунікації з однокласниками, зменшенню напруги в класі і, як наслідок, зниженню рівня тривоги та стресу, що сприятиме кращим результатам у навчанні. Це дозволить розкрити великий потенціал кожної дитини, а особливо – дитини з РАС, бо ще Ганс Аспергер писав, що "...спритні аутичні особи можуть підніматися до видатних позицій і виступати з такими видатними успіхами ... Їх непохитна рішучість і проникливі інтелектуальні сили, частина їх стихійної та оригінальної психічної діяльності, їх вузькість і однодумність, як виявляється в їх особливих інтересах, можуть бути надзвичайно цінні і можуть призвести до видатних досягнень у вибраних областях" [11].

Використана література:

1. МКХ 10. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я 10-го перегляду., Женева: ВООЗ.
2. <https://www.facebook.com/groups/autismparentsandpro/permalink/796700090533808/>.
3. «Закон України "Про освіту",» Відомості Верховної Ради, № 38-39, 2017, ст.380.
4. Дойдж, Норман. Пластичність мозгу. Потрясаючі факти о том, як мисли способні змінювати структуру і функції нашого мозгу / Н. Дойдж. — пер.с англ. — М.: Эксмо, 2012. — 544 с.
5. Sensory issues in autism, East Sussex Country Council, 2007.
6. Ellen Notbohm, Veronika Zysk, 1001 Great Ideas for Teaching & Raising Children with Autism or Aspergers, Arlington: Future Horizons, 2010.
7. Воспитание без шаблонов: Научитесь слышать своего ребенка/Стивен Камарата; Пер. с англ.- М.: Альпина Паблшер, 2016.
8. На ты с аутизмом: Использование методики Floortime для развития отношений, общения и мышления/ Стенли Гриспен, Серена Уидер.- 2 изд.- М.: Теревинф, 2014. — 512 с.
9. T. Attwood, Asperger's Syndrome: A Guide for Parents and Professionals, London: Jessica Kingsley Publishers, 1998.
10. C. Smith, Kidness savant will pixelate. A tone essay on autism pedagogy, iBooks, 2016.
11. H. Asperger, Autistic psychopathy in childhood. In U. Frith (Ed. and Trans.), Autism and Asperger Syndrome, London: Cambridge University Press, 1991.

References:

1. ICD-10 10th revision of the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD), a medical classification list by the World Health Organization (WHO)., Geneve.
2. <https://www.facebook.com/groups/autismparentsandpro/permalink/796700090533808/>.
3. «Ukraine Law "Regarding Education"» Information from Verkhovna Rada № 38-39, 2017, art.380.
4. N.Doidge, Plasticity of the brain: fantastic facts about the ability to change the structure and function of our brain with thoughts, Escmo, 2010.
5. Sensory issues in autism, East Sussex Country Council, 2007.
6. V. Z. Ellen Notbohm, 1001 Great Ideas for Teaching & Raising Children with Autism or Aspergers, Arlington: Future Horizons, 2010.
7. S. Kamarat, Education Without Stereotypes. Learn to hear your child., Alpina Publisher, 2016.
8. Stanley Greenspan, Serena Wieder, Engaging Autism: Using the Floortime Approach to Help Children Relate, Communicate, and Think, Terewinf, 2017.
9. T. Attwood, Asperger's Syndrome: A Guide for Parents and Professionals, London: Jessica Kingsley Publishers, 1998.
10. C. Smith, Kidness savant will pixelate. A tone essay on autism pedagogy, iBooks, 2016.
11. H. Asperger, Autistic psychopathy in childhood. In U. Frith (Ed. and Trans.), Autism and Asperger Syndrome, London: Cambridge University Press, 1991.

Сергиенко И. В. Специальные интересы ребенка с расстройством аутистического спектра в контексте инклюзивного образования в рамках Новой украинской школы

В статье рассматривается вариативность специальных интересов ребенка с расстройством аутистического спектра и стратегии использования этих интересов в учебном и воспитательном процессах. Специальные интересы выступают специфическим вспомогательным инструментом адаптации ребенка в образовательной и социальной среде. Особенная роль отводится специальным интересам, которые удовлетворяют сенсорные потребности ребенка с РАС. Понимание действий связанных с удовлетворением сенсорных потребностей ребенка с РАС поможет учителю и детям организовать учебный процесс с максимальным использованием потенциала каждого ребенка в рамках Новой украинской школы.

Ключевые слова: аутизм, ребенок с расстройством аутистического спектра, расстройство аутистического спектра (РАС), специальные интересы ребенка с РАС, инклюзия, инклюзивно-ресурсный центр, новая украинская школа (НУШ),

сенсорные потребности, сенсорные нарушения, методика DIR-Floortime.

Sergiyenko I. V. Special Interests of a Child on Autism Spectrum in Context of Inclusive Education within New Ukrainian School

The article explores the scope of special interests of autistic children and strategies for engaging the child through their special interest for education. Special interests are used as an auxiliary tool for adapting the child to educational and social environment. Special interests hold an important role – they satisfy sensory needs of an autistic child. Understanding of actions connected to satisfaction of sensory needs of a child on autistic spectrum will help the teacher to make the education as efficient as possible, boosting potential of every child within the New Ukrainian School.

Keywords: autism, autistic child, autistic spectrum, autistic spectrum disorder (ASD), special interest, inclusion, New Ukrainian School (NUS), DIR-Floortime, inclusion centre, sensory issues, sensory processing disorder (SPD).

Стаття надійшла до редакції 22.02.2018 р.

Статтю прийнято до друку 04.03.2018 р.

Рецензент: д.п.н, проф. Д.І. Шульженко

УДК 376-56.26:364-787.6(73)

Синьов В.М., Джозефсон К.С.

**ПАРАТРАНЗИТНИЙ ПРОСТІР В США: КОРЕКЦІЙНО-ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ІНВАЛІДАМ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОСІБНИКА «DETERMINING ADA PARATRANSIT ELIGIBILITY:
AN APPROACH, GUIDANCE AND TRAINING MATERIALS»)**

В статті проаналізовано зміст посібника "Визначення паратранзитних можливостей інвалідів: підхід, керівництво та навчальні матеріали ("Determining ADA Paratransit Eligibility: An Approach, Guidance and Training Materials"). Встановлено психологічні та функціональні бар'єри, які блокують рівний доступ інвалідів до необхідних для їхнього соціального та особистого життя об'єктів. Розкрито проблеми функціональних обов'язків фахівців, критерії поведінки та застосування фахових знань. Подан перелік критеріїв, що вимагаються від персоналу у поєднанні зі знаннями про інвалідність та медичні розлади. Розкрито сутність соціально-психологічної взаємодії з особами із особливими потребами в юридичному, медичному та реабілітаційному аспекті, зокрема підкреслено, що інклюзивна система функціонує там, де існує чіткий алгоритм дій між усіма учасниками: від транспортних компаній до корекційних установ.

Ключові слова: інклюзивна система, транспортні компанії, інвалід, аплікант, індивідуальна програма, когнітивні навички.

Становлення спроможності людини виконувати свої різноманітні соціальні функції, тобто її абілітація (від латинського *habilitas* - придатність), відбувається у системній взаємодії двох процесів, перебіг яких триває все життя, - онтогенезу (психофізичного розвитку організму) та соціалізації (входження індивіда у соціальне оточення). Забезпечення конвергенції (співпадіння, узгодженість) двох зазначених вище процесів абілітації - онтогенезу та соціалізації. на жаль, спостерігається далеко не завжди, і виникає протилежне явище - дивергенція, як протиріччя між біологічно заданими можливостями людини на даний момент і конкретними соціальними впливами на неї. Таким чином, запропонований В. Штерном психологічний закон конвергенції порушується, і дивергенція, що виникла, суттєво негативно відбивається як на психофізичному (біологічному) розвитку людини, так і на її особистісному (соціальному) становленні. Ця проблема особливо гостро постає при адаптації людей с обмеженими можливостями. В останні роки у західних країнах утворилась продумана комплексна, міжвідомча, законодавчо закріплена, проникнута духом гуманізму, інклюзивна система надання допомоги інвалідам, яка дозволяє людині з обмеженими можливостями бути самостійним членом суспільства. Наприклад, існуючій у США Закон про людей з обмеженими можливостями від 1990 року (ADA) забезпечив комплексну структуру та підхід для припинення дискримінації осіб з різними типами інвалідності. Незважаючи на те, що цій закон розглянув багато типів дискримінаційних практик у сферах зайнятості, житлового будівництва, зв'язку, відпочинку, медичних послуг та освіти, цей звіт мав найбільший вплив на громадський транспорт та приватні транспортні компанії. Закон про права людей з обмеженими можливостями був спрямований на усунення бар'єрів, з тим щоб забезпечити рівні можливості для всіх громадян незалежно від інвалідності, вимагаючи від транспортних компаній надавати додаткові послуги спеціальних перевезень (паратранзиту) для тих осіб, які не можуть користуватися громадським транспортом через інвалідність.